

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu JUDr. Kateřiny Šimáčkové a soudců JUDr. Tomáše Langáška a Mgr. Aleše Roztočila v právní věci žalobce: **L. K.**, zastoupeného Mgr. Martou Ptáčkovou, advokátkou, se sídlem Moravské náměstí 15, Brno, proti žalované: **Česká správa sociálního zabezpečení**, se sídlem Křížová 25, Praha 5, týkající se žaloby proti rozhodnutí žalované ze dne 21. května 2012, v řízení o kasační stížnosti žalobce proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 19. listopadu 2012, č. j. 33 Ad 33/2012 - 30,

takto:

- I. Kasační stížnost **se zamítá.**
- II. Žádný z účastníků **nemá** právo na náhradu nákladů řízení.

Odůvodnění:

I. Vymezení případu

[1] Dne 7. 5. 2007 podal žalobce na Okresní správě sociálního zabezpečení Brno-venkov (dále též „OSSZ Brno-venkov“) žádost o vdovecký důchod po své zemřelé manželce. Ve formuláři vyplnil též kolonku, v níž žádá o uznání péče o dítě (resp. výchovy dítěte); zde zapsal údaje o své nezletilé dceři E. K. narozené v roce X. Na základě toho mu byl vdovecký důchod vyplácen i poté, co uplynul jeden rok od smrti jeho manželky; jinak by na něj nárok neměl. Ve formulářovém poučení, které obdržel spolu s rozhodnutím o přiznání důchodu, jej OSSZ Brno-venkov upozornila, že je povinen vždy do 8 dnů písemně oznámit skutečnosti rozhodné pro trvání nároku na dávku, její výši a výplatu.

[2] Dne 13. 7. 2011 se na OSSZ Brno-venkov dostavili prarodiče nezl. E. K. z otcovy (žalobcovy) strany a požádali, aby byl sirotčí důchod jejich vnučky nadále vyplácen na jejich účet, nikoliv na účet jejího otce (žalobce). K tomu předložili rozhodnutí Okresního soudu Brno-venkov (dále též „okresní soud“) ze dne 15. 12. 2010 č. j. P 143/2007-87. Tímto rozhodnutím svěřil okresní soud E. K. do společné výchovy prarodičů se zpětnou účinností od 1. 12. 2009 a zároveň uložil jejímu otci (žalobci), aby přispíval na její výchovu

částkou 3 100 Kč měsíčně. Kromě těchto výroků, které nabyly právní moci dne 11. 3. 2010, obsahoval rozsudek ještě další výrok, podle něhož je žalobce povinen uhradit svým rodičům dluh na výživném na svou dceru za období od 1. 12. 2006 do 31. 1. 2010; proti tomuto výroku se však žalobce odvolal. Z odůvodnění rozsudku pak vyplývalo, že dcera žalobce E. K., je v péči svých prarodičů nepřetržitě od svých tří let, tedy od roku 1999.

[3] Na základě těchto skutečností usoudila Česká správa sociálního zabezpečení (dále též „ČSSZ“), že žalobce pobírá neoprávněně svůj vdovecký důchod. Rozhodnutím ze dne 4. 8. 2011 č. j. X mu proto tento důchod odňala s účinností od 12. 9. 2011. V odůvodnění odkázala na výše citovaný rozsudek okresního soudu, podle něhož byla žalobcova nezletilá dcera svěřena do společné výchovy prarodičů od 1. 12. 2009. Proti rozhodnutí podal žalobce prostřednictvím své právní zástupkyně námitky, jež směřovaly v zásadě jen proti odůvodnění tohoto rozhodnutí, neboť žalobce upozorňoval, že citovaný rozsudek nabyl právní moci až v březnu 2010. ČSSZ námitky zamítla jako bezvýznamné pro posouzení věci, neboť v daném případě právní moc rozsudku nic nemění na tom, že dcera žalobce byla do výchovy prarodičů svěřena s účinností již od 1. 12. 2009. Žalobce se proti zamítnutí námitek dále nebránil.

[4] Jak vyplývá z vnitřní komunikace ČSSZ založené ve správním spise, když poté přišla na přetřes otázka, za jaké období by měla být žalobci uložena povinnost vrátit neoprávněně vyplácený vdovecký důchod, vydalo meritorněprávní oddělení ČSSZ přípis, v němž zaujalo právní názor, že by se tak mělo stát za celé období od uplynutí jednoho roku od úmrtí manželky do odebrání vdoveckého důchodu. Vyšlo přitom z toho, že podle odůvodnění výše citovaného rozsudku Okresního soudu Brno-venkov žalobce o svou dceru fakticky nepečoval již v době smrti své manželky.

[5] V návaznosti na tento právní názor vydala ČSSZ dvě rozhodnutí. Rozhodnutím č. I ze dne 8. 2. 2012 č. j. X odňala žalobci (již podruhé) vdovecký důchod se stejnou účinností jako v předchozím rozhodnutí, tedy od 12. 9. 2011. V odůvodnění se ČSSZ opět odvolala na odůvodnění rozsudku Okresního soudu Brno-venkov, tentokrát však zdůraznila, že podle něj již před úmrtím matky dítěte byla E. K. fakticky v nepřetržité péči svých prarodičů, proto žalobce od počátku nespĺňoval podmínky pro vyplácení vdoveckého důchodu po uplynutí jednoho roku od úmrtí manželky. Rozhodnutím č. II z téhož dne vydaným pod tímtež číslem jednacím pak ČSSZ uložila žalobci, aby vrátil přeplatek na vdoveckém důchodu za dobu od 12. 5. 2008 do 11. 9. 2011 v částce 247 766 Kč. V odůvodnění již pouze stručně konstatovala, že žalobce v žádosti o vdovecký a sirotčí důchod nepravdivě uvedl, že osobně pečoval o nezletilou dceru, ačkoliv ta byla v osobní péči prarodičů.

[6] Proti oběma výše uvedeným rozhodnutím společně podal žalobce prostřednictvím své právní zástupkyně námitky. V nich upozornil, že odůvodnění rozsudku okresního soudu není závazné a že nadto soud v něm pouze cituje tvrzení prarodičů, s nimiž žalobce nesouhlasí. Jako jediný žijící rodič zajišťoval i v předmětném období výchovu a výživu své dcery v rámci svých objektivních možností. Prarodiče se sice na péči významnou měrou podíleli a žalobce s tím zpočátku souhlasil, později však chtěl situaci změnit. Prarodiče to ale odmítli, péči o dceru mu znemožňovali a jejich snahy vyvrcholily podáním návrhu na svěřeni vnučky do péče k okresnímu soudu. Žalobce má tedy za to, že vdovecký důchod pobíral oprávněně a nezavinil vznik žádného přeplatku.

[7] ČSSZ zamítla rozhodnutím ze dne 21. 5. 2012 č. j. X1 podané námitky, přičemž své rozhodnutí č. I zrušila a řízení zastavila (jednalo se o druhé rozhodnutí v téže věci) a rozhodnutí č. II potvrdila. Podle ČSSZ z textu odůvodnění rozsudku Okresního soudu Brno-venkov vyplývá, že nezletilá E. K. bydlí u prarodičů zhruba 10 let a oni po celou tuto dobu plnohodnotně

zajišťují její výživu a výchovu, přičemž tuto skutečnost prokazoval okresní soud řadou důkazů a nevycházel jen z tvrzení samotných prarodičů. Pro posouzení vzniku povinnosti vrátit přeplatek na vdoveckém důchodu přitom není podstatné, kdy uvedený rozsudek nabyl právní moci nebo od kdy byl žalobce soudem zbaven rodičovské zodpovědnosti, nýbrž zda fakticky v rozhodném období vykonával péči o nezaopatřené dítě. K otázce zavinění ČSSZ uvádí, že žalobce vědomě porušil svou povinnost ohlásit správě sociálního zabezpečení skutečnost, že o dceru nepečuje.

[8] Žalobce podal proti rozhodnutí ČSSZ správní žalobu, v níž zopakoval své dřívější námitky, tedy že až do 1. 12. 2009, kdy byla jeho nezletilá dcera svěřena soudem do výchovy prarodičů, byl jediným nositelem rodičovské zodpovědnosti, a že po celé rozhodné období až do 12. 9. 2012, kdy mu ČSSZ odňala vdovecký důchod, zajišťoval její výchovu a výživu, ačkoliv bydlela u prarodičů (na jiném místě žaloby ovšem žalobce uvádí, že tak činil jen do března 2010, kdy nabyl právní moci rozsudek Okresního soudu Brno-venkov). Pojem „péče“ nelze podle žalobce vykládat zužujícím způsobem. Dále žalobce upozornil, že v řízení před okresním soudem nebylo prokázáno, že by na výživu své dcery prarodičům nepřispíval, a že řízení v otázce dluhu na výživném není až dosud pravomocně skončeno (okresní soud vydal ve věci v pořadí již druhý rozsudek, proti němuž se žalobce opět odvolal). Žalobce se také ohradil proti tomu, že správní orgány neprováděly ve věci žádné dokazování, ať již jde o péči o dceru nebo o přispívání na její výživu, a vyšly pouze z odůvodnění rozsudku Okresního soudu Brno-venkov.

[9] Krajský soud v Brně (dále též „krajský soud“) nařídil ve věci ústní jednání, na němž provedl důkaz mimo jiné též svým výpisem ze spisu Okresního soudu Brno-venkov sp. zn. P 143/2007, který si krajský soud před jednáním zapůjčil. Z něj vyplynulo, že otázka, kdo zajišťoval výchovu a péči o nezletilou dceru žalobce, nebyla ve spise podložena pouze výpověďmi prarodičů jakožto navrhovatelů v dané věci, ale řadou dalších důkazů. Šlo zejména o výpověď samotné nezletilé, dále o dopis žalobce ze dne 14. 12. 2009, o zprávy odboru sociálních věcí Městského úřadu Kuřim a o zprávy ošetřující lékařky nezletilé, která potvrdila, že otce nezletilé vůbec nezná, a když má nezletilá navštívit otce, nastávají u ní stresové situace, jejichž následkem bývají zdravotní potíže. Krajský soud upozornil též na usnesení Okresního soudu Brno-venkov ze dne 9. 8. 2010 č. j. P 143/2007, kterým bylo vydáno předběžné opatření spočívající v zákazu otci stýkat se s nezletilou dcerou, dokud tato sama nevyсловí souhlas.

[10] Krajský soud v Brně na základě provedeného řízení žalobu zamítl v návěti označeným rozsudkem. V něm uvedl, že ze spisu Okresního soudu Brno-venkov sp. zn. P 143/2007 jednoznačně vyplývá, že žalobce se v období, za které žalovaná požaduje vrátit přeplatek vdoveckého důchodu, o nezletilou dceru nestaral, nepečoval o ni a naopak pobíral vdovský důchod včetně sirotčího důchodu své nezletilé dcery. Pokud jde o právní posouzení věci, krajský soud odkázal na rozsudky Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 2. 2006 č. j. 6 Ads 6/2005 - 61 a ze dne 26. 5. 2010 č. j. 3 Ads 35/2010-54, podle nichž ke vzniku povinnosti vrátit přeplatek na důchodu podle § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb. o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, postačuje zavinění i ve formě nedbalosti. Přeplatek na důchodu podle krajského soudu žalobce zavinil tím, že do své žádosti uvedl, že má v péči nezletilou dceru, ačkoliv věděl, že to neodpovídá skutečnosti, neboť tato byla v péči prarodičů, a to ve skutečné péči, jak vyplývá z provedených důkazů.

II. Kasační stížnost a řízení o ní

[11] Proti výše uvedenému rozsudku Krajského soudu v Brně podal žalobce (dále též „stěžovatel“) dne 21. 12. 2012 kasační stížnost. V ní požádal mimo jiné o přiznání

odkladného účinku, pričomž tomuto návrhu Nejvyšší správní soud vyhověl usnesením č. j. 6 Ads 163/2012-17 ze dne 23. 1. 2013.

[12] Pokud jde o kasační námitky, stěžovatel je právně podřadil pod § 103 odst. 1 písm. a) a b) zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „s. ř. s.“). Rozhodnutí krajského soudu tedy vytýká nezákonnost a dále to, že pomínil vady řízení před správním orgánem.

[13] Nesprávné posouzení právní otázky soudem spatřuje stěžovatel v tom, že ke konstatování zavinění vzniku neprávem vyplacené dávky bylo třeba zjistit, v jakém rozsahu o dceru E. pečoval, jak mu to bylo umožněno prarodiči a zda skutečně zavinil vyplacení dávky neprávem alespoň v nedbalostní formě. Je přesvědčen, že pravdivě uvedl po smrti své manželky, že má v péči nezletilou dceru E., jelikož o dceru pečoval v rámci svých objektivních možností, přičemž prarodiče mu bránili v tom, aby o ni pečoval ve větším rozsahu. Má tudíž za to, že žádnou povinnost neporušil a že podmínky pro nárok na vdovecký důchod po celou dobu jeho pobírání splňoval.

[14] Pokud jde o vady řízení, ty spatřuje stěžovatel v tom, že správní orgán i soud vycházely především z odůvodnění rozsudku Okresního soudu Brno-venkov ze dne 18. 1. 2010 č. j. P 143/2007-87. Jiné dokazování k řádnému zjištění, zda stěžovatel o dceru pečoval či ne, neprováděly. Odůvodnění rozsudku přitom není závazné a podle názoru stěžovatele vychází ze zkreslených údajů uvedených prarodiči nezletilé E. Předmětný rozsudek nadto stěžovatel zčásti napadl odvoláním a o otázce jeho případného dluhu na výživném pro nezletilou dceru E. doposud nebylo pravomocně rozhodnuto. Skutkový stav nebyl podle stěžovatele spolehlivě zjištěn ani „výpisem“ ze spisu Okresního soudu Brno-venkov.

[15] Svou kasační stížnost doprovodil stěžovatel vyjádřením, v němž uvedl, že dcera ve skutečnosti až do smrti jeho manželky bydlela doma, prarodiče ji pouze vodili ze školky a byla u nich odpoledne, než přišli s manželkou z práce. Až po smrti manželky pobývala dcera u babičky a dědy (stěžovatelových rodičů) více, než se stěžovatel dostal z nejhoršího a našel si novou práci. Chtěl znovu péči o dceru úplně převzít, ale již tehdy jej jeho matka přesvědčovala, ať se nestará. Tuto skutečnost písemně potvrdila soudu paní S. R., matka stěžovatelovy zesnulé manželky. Stěžovatel se tedy podle svých možností staral o dceru fakticky i finančně od 12. 5. 2008 do března 2010, kdy nabyl právní moci rozsudek okresního soudu o svěření dcery do výchovy prarodičů. Poté již pobírání důchodu oprávněné nebylo, stěžovatel si to neuvědomil a je připraven tuto část přeplatku ve splátkách uhradit.

[16] Žalovaná se ke kasační stížnosti vyjádřila v tom smyslu, že předpokladem vzniku nároku na vdovecký důchod po uplynutí jednoho roku od smrti manželky je péče o nezaopatřené dítě, tj. faktický výkon této péče. Není rozhodující, zda v té době byl vdovec zbaven rodičovské zodpovědnosti vůči své dceři či nikoli. Proto byl důchod stěžovateli vyplácen neprávem. Stěžovatel tento stav zavinil tím, že neohlásil plátcí dávky, že nepečuje o nezaopatřené dítě. Skutkový stav byl dostatečně prokázán, a to i doplněním dokazování provedeným Krajským soudem v Brně.

III. Posouzení kasační stížnosti Nejvyšším správním soudem

[17] Nejvyšší správní soud hodnotí kasační stížnost jako přípustnou, neboť byla podána osobou oprávněnou ve smyslu ustanovení § 102 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní,

ve znění pozdějších předpisů (dále jen „s. ř. s.“) a její důvody se opírají o § 103 odst. 1 písm. a) a b) s. ř. s. Kasační stížnost není nepřipustná ani z jiných důvodů plynoucích z ustanovení § 104 s. ř. s.

[18] Nejvyšší správní soud poté kasační stížnost posoudil a dospěl k závěru, že není důvodná.

IIIa. Péče o nezaopatřené dítě a otázka zavinění

[19] Nejvyšší správní soud se nejprve zabýval stížnostním důvodem podle ustanovení § 103 odst. 1 písm. a) s. ř. s., v jehož rámci stěžovatel tvrdí, že krajský soud dospěl k nesprávnému právnímu závěru. Z relevantní právní úpravy vyplývá, že vdovecký důchod náleží vdovci po dobu jednoho roku od smrti manželky. Po uplynutí této doby má vdovec nárok na vdovecký důchod mimo jiné tehdy, jestliže pečuje o nezaopatřené dítě [srov. § 50 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 7 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů]. Ustanovení § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, pak zní takto: „*Jestliže důchod byl vyplacen neprávem nebo ve vyšší částce, než náležel, protože příjemce důchodu nesplnil některou jemu uloženou povinnost, přijal důchod nebo jeho část, ačkoliv musel z okolností předpokládat, že byl vyplacen neprávem nebo ve vyšší částce, než náležel, nebo vědomě jinak způsobil, že důchod nebo jeho část byl vyplácen neprávem nebo ve vyšší částce, než náležel, má plátce důchodu vůči příjemci důchodu nárok na vrácení, popřípadě náhradu nesprávně vyplacené částky.*“

[20] U skutkových podstat vymezených v odstavci druhém citovaného ustanovení (z nichž však žádá na nyní posuzovaný případ nedopadá) jde o odpovědnost objektivní a zavinění příjemce dávky ve vztahu ke vzniku přeplatku se nezohledňuje (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 1. 2004 č. j. 5 Ads 16/2003-40, publ. pod č. 679/2005 Sb. NSS, všechny rozsudky zdejšího soudu jsou dostupné na www.nssoud.cz). I zde je však nutno zkoumat, zda mezi konáním či opomenutím příjemce důchodu a jeho nesprávným vyplacením lze nalézt příčinnou souvislost (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 1. 2004 č. j. 5 Ads 19/2003-60). Při ukládání povinnosti podle výše citovaného odstavce prvního, který je relevantní pro nyní posuzovanou věc, je třeba otázku zavinění posoudit (srov. např. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 2. 2006 č. j. 6 Ads 6/2005-61 nebo výše citovaný rozsudek č. j. 5 Ads 19/2003-60). V rozsudku ze dne 26. 5. 2010 č. j. 3 Ads 35/2010-54 Nejvyšší správní soud svou dřívější argumentaci rozvedl v tom směru, že jde o odpovědnostní vztah, jehož prvky jsou: 1) protiprávní jednání příjemce důchodu spočívající v porušení některé z jeho zákonných povinností; 2) škodlivý následek; 3) kauzální nexus mezi jednáním příjemce důchodu a škodlivým následkem a konečně 4) zavinění jako psychický vztah příjemce důchodu ke vzniku přeplatku (přičemž pojem zavinění je třeba vykládat v souladu s doktrínou trestního práva). Jako dostačující pro konstatování o zavinění příjemce vdoveckého důchodu ve formě nevědomé nedbalosti přitom Nejvyšší správní soud shledal fakt, že přijímal důchod i po uplynutí jednoho roku od smrti manželky, ačkoliv nesplňoval žádnou ze zákonných podmínek pro jeho pobírání. Této skutečnosti si přitom musel být vědom, neboť ačkoliv mu byl vdovecký důchod přiznán rozhodnutím na dobu neurčitou, v odůvodnění tohoto rozhodnutí se správní orgán výslovně o časovém omezení nároku na důchod zmínil.

[21] Při aplikaci citovaných zákonných ustanovení a judikatury na posuzovaný případ je nejprve třeba si uvědomit, že předmětem zkoumání má být zejména otázka, zda stěžovatel měl ve své péči nezletilou dceru a tedy splňoval podmínky pro vyplácení vdoveckého důchodu, či nikoliv. Tato otázka však nemá žádnou souvislost se zaviněním. Její zodpovězení je nutné k posouzení toho, zda vůbec je naplněna první část dispozice normy obsažené v § 118a odst. 1 zákona o organizaci a provádění sociálního zabezpečení („*Jestliže důchod byl vyplacen neprávem nebo ve vyšší částce, než náležel...*“). Jedná se tedy o otázku vzniku škodlivého následku.

[22] Stěžovatel staví věc tak, že až do 1. 12. 2009, od kteréhožto data byla jeho nezletilá dcera svěřena soudem do výchovy prarodičů, za péči o ni podle zákona o rodině – přinejmenším formálně – odpovídal on. Navíc tvrdí, že až do března 2010 se o ni snažil pečovat i fakticky v rámci možností daných objektivními okolnostmi, tedy přes odpor prarodičů. Otázka tedy zní, zda pro splnění nároku na vdovecký důchod po uplynutí jednoho roku od smrti manželky je nutná faktická a výhradní péče o nezaopatřené dítě, zda se stačí na péči pouze podílet nebo o ni usilovat, či zda dokonce postačí pouze existence zákonné rodičovské odpovědnosti, která nemá žádný odraz v reálném konání vdovce.

[23] Tento právní problém je nutno rozplétat postupně. Nejvyšší správní soud nejprve uvádí, že ke vzniku nároku na „prodloužený“ vdovecký důchod naprosto nemůže postačovat pouhý odkaz na zákonnou rodičovskou odpovědnost pozůstalého rodiče vůči dítěti. U vdovských a vdoveckých důchodů je důležitý především právní vztah poživatele vdoveckého důchodu k zemřelé (musí jít o jejího manžela). Právní vztah vdovce k dítěti se zkoumá pouze v případech, kdy dítě nemá po zemřelé nárok na sirotčí důchod (srov. definici pojmu „dítě“ v § 50 odst. 3 zákona o důchodovém zabezpečení, která je speciální vůči obecné definici tohoto pojmu v § 20 odst. 1 cit. zákona). Právní vztah vdovce k dítěti je tedy podstatný pouze pro zodpovězení otázky, zda lze péči o toto dítě uznat za rozhodnou pro účely nároku na „prodloužený“ vdovecký důchod. Jinými slovy, jde o skutečnost významnou pro výklad pojmu „dítě“, nikoliv pro výklad pojmu „péče“. Jestliže vdovec o dítě fakticky nepečuje, nemůže si činit nárok, aby mu stát kompenzoval chybějící příjem manželky po dobu delší než jeden rok. V případě péče je tedy rozhodující skutečný stav. Z tohoto pohledu není nutné rozlišovat mezi dobou před účinností rozsudku Okresního soudu Brno-venkov, který svěřil nezletilou E. do péče prarodičů, a dobou poté.

[24] Pokud jde o otázku „snahy o péči“, resp. o podíl na péči v rozsahu objektivních možností příjemce dávky, zde je již situace složitější. Zákon nestanoví jako nutnou podmínku, aby vdovec žil s nezaopatřeným dítětem v téže domácnosti [srov. *a contrario* § 50 odst. 2 písm. c) zákona o důchodovém zabezpečení, který se týká vdovcova rodiče nebo rodiče zemřelé manželky a kde je takováto podmínka stanovena výslovně]. Nejvyšší správní soud si je navíc vědom, že v běžném životě nastávají situace, kdy každodenní kontakt mezi dítětem a příjemcem vdoveckého důchodu, který o ně pečuje, je na krátký čas přetržen – dítě např. pobývá na prázdninovém táboře, vdovec odjede na dovolenou, případně vážně onemocní a dočasně využije solidarity rodiny nebo přátel a dítě jim svěří; nic z toho nelze bez dalšího interpretovat jako přerušování nebo dokonce ukončení péče o nezaopatřené dítě ve smyslu § 50 odst. 2 písm. a) zákona o důchodovém zabezpečení. Nyní posuzovaný případ se však jeví skutkově zcela jinak.

[25] Stav, kdy nezaopatřené dítě stěžovatele bydlí u prarodičů, a ti je fakticky vychovávají a pečují o ně, je v dané věci dlouhodobý (v řádu let) a rázu trvalého, nikoliv jen krátkodobý a rázu přechodného. Za těchto okolností lze jen těžko přijmout jako relevantní tvrzení stěžovatele, že (v blíže nespecifikované době) začal usilovat o změnu situace a chtěl o svou dceru pečovat více, přičemž prarodiče mu v tom bránili. Kdyby byla tato snaha stěžovatele vážně míněná, mohl se jistě styku s dcerou a umožnění péče o ni domáhat soudní či úřední cestou. Nic takového však v řízení netvrdil. Nejvyšší správní soud také nenalezl v žádném z podání stěžovatele, ať už před soudy ve správním soudnictví či před správními orgány, ani náznak vysvětlení, jak přesně (byť v omezeném rozsahu) o svou dceru po smrti manželky pečoval, anebo alespoň o péči usiloval.

[26] Pouze pro úplnost je třeba zmínit, že otázka trvání nároku stěžovatele na vdovecký důchod se řešila (a vyřešila) v rozhodnutí ČSSZ o odnětí vdoveckého důchodu ze dne 4. 8. 2011 č. j. X. Toto rozhodnutí stěžovatel nenapadl, tudíž jeho soudní přezkum není předmětem nyní vedeného řízení.

[27] Nejvyšší správní soud shrnuje, že ze všech uvedených argumentů vyplývá, že krajský soud posoudil otázku, jakou roli hraje péče o nezaopatřené dítě ve věci vrácení přeplatku na vdoveckém důchodu, správně. Jedná se o objektivní skutečnost, kterou je potřeba hodnotit podle faktické situace a která je rozhodná pro posouzení otázky, zda důchod byl vyplacen neprávem. Jestliže vdovec neměl dítě fakticky ve své péči, nezkoumá se v zásadě (snad jen s výjimkou výjimečných případů zmíněných výše), zda tento stav nějak „zavinil“. Zavinění představuje odlišnou právní otázku a vztahuje se k neoznámení skutečností rozhodných pro výplatu důchodu.

[28] Pokud jde o zavinění, stěžovatel po celou dobu řízení nerozporoval fakt, že neoznámil správě sociálního zabezpečení, že jeho dcera bydlí dlouhodobě u prarodičů, kteří fakticky zajišťují (přínejmenším z větší části) péči o ni. Namítal pouze tolik, že takovou povinnost neměl, neboť tato skutečnost nebyla pro trvání nároku na vdovecký důchod rozhodná. Nejvyšší správní soud však ve shodě s krajským soudem i s ČSSZ dovedl opak. Jelikož stěžovatel za daného skutkového stavu, kdy podle všeho neměl dceru fakticky ve své péči, vyplnil v žádosti o vdovecký a sirotčí důchod v příslušné kolonce, že o dceru pečuje, je třeba na jeho jednání plně vztáhnout zásadu, že neznalost zákona neomlouvá. Stěžovatel tak nesprávné vyplácení dávek vdoveckého důchodu zavinil přínejmenším ve formě nevědomé nedbalosti, neboť ze struktury formuláře mu mělo být zřejmé, že jde o skutečnost pro posouzení jeho nároku na vdovecký důchod rozhodnou. Otázku zaviněného porušení oznamovací povinnosti tak krajský soud správně vypořádal na str. 5 svého rozsudku odkazem na údaje, jež žalobce uvedl v žádosti o vdovecký důchod.

IIIb. Rozsudek soudu jako podklad ve správním řízení

[29] Také v případě důvodu kasační stížnosti podle ustanovení § 103 odst. 1 písm. b) s. ř. s., spočívajícího ve vadném dokazování před správním orgánem, byla středobodem otázky péče o nezletilou dceru ze strany stěžovatele, resp. jejího rozsahu. Ani zde však nemohl dát Nejvyšší správní soud stěžovateli za pravdu, neboť tato otázka byla v řízení dostatečně objasněna a stěžovatelovu právu na spravedlivý proces bylo učiněno zadost.

[30] Nelze samozřejmě pominout, že rozhodnutí ČSSZ vycházelo pouze ze dvou podkladů, a to ze žádosti stěžovatele o vdovecký důchod a z rozsudku Okresního soudu Brno-venkov ze dne 15. 12. 2010 č. j. P 143/2007-87, jímž soud svěřil stěžovatelovu dceru do společné výchovy prarodičů. Oba mají povahu listinného důkazu ve smyslu § 53 správního řádu (byť u rozsudku by bylo možno z pohledu teorie správního práva uvažovat o tom, že jde o tzv. jiný podklad podle § 50 odst. 1 správního řádu; nicméně toto, poněkud problematické, rozlišení obsahu správního spisu na „důkazy“ a „jiné podklady“ odpovídající dikci správního řádu nemá na posouzení věci vliv). U rozsudku však nutno podotknout, že – vzhledem ke způsobu jeho využití v daném případě – s ním nebylo nakládáno jako s listinným důkazem podle § 53 odst. 3 správního řádu, tedy jako s veřejnou listinou, které svědčí presumpce správnosti. Správní orgán totiž nevycházel z výroku tohoto rozsudku, ale pouze z jeho odůvodnění, kde soud popisuje své skutkové závěry v daném řízení. Ty již z povahy věci nemohou být pro správní orgán absolutně závazné, neboť v daném případě nešlo o rozhodování o předběžné otázce ve smyslu § 57 odst. 3 správního řádu. Tuto úvahu lze oprít též o ustanovení § 159a odst. 4 občanského soudního řádu, podle něhož je pro všechny státní orgány závazný pouze výrok pravomocného rozsudku.

[31] Je tudíž možno učinit dílčí závěr, že odůvodnění rozsudku okresního soudu v občanskoprávní věci bylo přípustným důkazem (popř. podkladem) ve správním řízení, správní orgán nicméně přímo a bez dalšího nezavazovalo a ten mohl skutkový stav na základě jiných v řízení provedených důkazů posoudit odlišně.

[32] Nabízí se proto otázka, zda pro potřeby posouzení péče o nezaopatřené dítě představoval obsah rozsudku okresního soudu důkaz (resp. podklad) dostatečný. I zde je možno dospět ke kladné odpovědi. Okresní soud pro potřeby svého řízení provedl dokazování ohledně skutkových otázek, které byly relevantní i pro rozhodování ČSSZ. Aby nastala ve správním řízení nutnost opakovat tyto důkazy nebo je doplnit, musely by správnímu orgánu vyvstat ohledně skutkového stavu zjištěného soudem důvodné pochybnosti. Tam, kde takové pochybnosti nevzniknou, je zcela namístě, když se správní orgán s odvoláním na zásadu hospodárnosti (§ 6 odst. 2 správního řádu) a zásadu omezené materiální pravdy (§ 3 správního řádu) spokojí s dokazováním provedeným ve věci jiným orgánem veřejné moci.

[33] K tomu lze ocitovat též publikaci Jemelka, L., Pondělíčková, K., Bohadlo, D.: Správní řád. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011, s. 716, s. 202 – 208: „*Ustanovení § 3 SpŘ stanoví, že správní orgán postupuje tak, aby byl zjištěn stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro soulad jeho úkonu s požadavky uvedenými v § 2. Jedná se tedy o zásadu materiální pravdy, která se liší od pojetí správního řádu 1967, který v § 32 odst. 1 hovořil o povinnosti správního orgánu zjistit přesně a úplně stav věci. Nebylo pochopitelně možné zjistit vždy úplnou objektivní pravdu, tedy přesně a úplně skutečný stav věci. Správní řád modifikoval tuto zásadu s ohledem na požadavek procesní ekonomie, jak je tomu v ostatních procesních předpisech, protože zjišťovat stav věci (objektivní pravdu) je časově i finančně velmi náročné a zpravidla i objektivně nemožné.*“

[34] Poslední úvahou, kterou tudíž musel Nejvyšší správní soud učinit, byla otázka, zda v řízení byl dán důvod k pochybnostem o zjištěných učiněných okresním soudem. Zde nelze odhlédnout od toho, že jedinou námitkou stěžovatele proti použití obsahu rozsudku bylo od počátku pouze to, že je založen jen na výpovědi protistrany ve sporu. Tuto námitku zpochybnila již ČSSZ při rozhodování o námitkách, kdy poukázala na další důkazy v odůvodnění rozsudku výslovně citované. Definitivně ji pak vyvrátil krajský soud, který si soudní spis vyžádal, ověřil obsah zmiňovaných důkazů a se svými zjištěními ve formě výpisu ze soudního spisu seznámil stěžovatele na ústním jednání, přičemž stěžovatel proti obsahu ani způsobu provedení tohoto dokazování žádné námitky nevznesl.

[35] Situace mohla jistě procesně vypadat jinak, kdyby stěžovatel navrhl správnímu orgánu provedení důkazů, jež před okresním soudem provedeny nebyly, nebo kdyby konkrétní důkazy okresním soudem provedené relevantním způsobem zpochybnil. Jestliže by správní orgány takovéto jeho vyjádření pominuly, resp. důkazní návrhy opomenuly, jednalo by se o porušení čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, podle něhož má každý právo, aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům, resp. aby mohl důkazy k prokázání svých tvrzení navrhopat [k tomu viz např. nálezy Ústavního soudu ze dne 2. 6. 1994 sp. zn. IV. ÚS 51/94 (N 30/1 SbNU 229) a ze dne 28. 11. 1996 sp. zn. III. ÚS 113/96 (N 129/6 SbNU 449)]. Náznak takového podání ovšem učinil stěžovatel až ve svém vyjádření připojeném ke kasační stížnosti, které by snad bylo možno považovat za návrh na provedení výsledku matky jeho zemřelé manželky. Ke skutečnostem uplatněným poté, co krajský soud vydal napadené rozhodnutí, Nejvyšší správní soud nemůže přihlížet (§ 109 odst. 5 s. ř. s.). A jelikož žádný takový návrh neučinil stěžovatel vůči ČSSZ v průběhu správního řízení, nemohl ani krajský soud správní rozhodnutí rušit pro vady řízení, neboť takových vad tu v době řízení nebylo. Stěžovatel ve svých námitkách nepopsal, jak o svou dceru pečoval, jak mu v tom bránili jeho rodiče, nezpochybnil důkazy provedené soudem ani nenavrhl žádné nové. Místo toho ustrnul na tvrzení,

že okresní soud vycházel jen z výpovědí protistrany, jež se nepotvrdilo. Stěžovatel zkrátka v průběhu řízení nesdělil správním orgánům ani krajskému soudu žádnou skutečnost, z níž by mohly vyvstat důvodné pochybnosti o správnosti zjištění učiněných Okresním soudem Brno-venkov. Nemůže tak úspěšně tvrdit porušení zákonných procesních pravidel spojených s dokazováním, ani – v širším ohledu – práva na spravedlivý proces.

[36] Nejvyšší správní soud shrnuje, že správní orgány při posouzení otázky, zda stěžovatel v době, kdy pobíral vdovský důchod po uplynutí jednoho roku od smrti manželky, pečoval o svou nezletilou dceru, vycházely z odůvodnění rozsudku okresního soudu vydaného v občanském soudním řízení. Nejvyšší správní soud dospěl k obecnému závěru, že s ohledem na základní zásady správního řízení (zejména zásadu hospodárnosti a zásadu omezené materiální pravdy) je přípustné, aby správní orgán založil své rozhodnutí výhradně jen na skutečnostech zjištěných z rozhodnutí jiného orgánu veřejné moci a další dokazování neprováděl. Je však povinen se vypořádat s námitkami účastníka proti takovému postupu, zejména se zpochybněním dokazování provedeného před jiným orgánem veřejné moci a požadavkem na jeho opakování před rozhodujícím správním orgánem, případně s návrhem na provedení důkazů dalších.

[37] V daném případě jediný argument stěžovatele ve správním řízení představovalo tvrzení, že závěry okresního soudu o tom, že neměl dceru v rozhodujícím období ve své péči, vycházely pouze z nepravdivých výpovědí protistrany ve sporu. Tato námitka se ovšem ukázala lichou, protože jak obsah odůvodnění předmětného rozsudku, tak i obsah soudního spisu potvrdily, že okresní soud vycházel i z celé řady dalších důkazů svědčících v neprospěch stěžovatele. Žalovaný správní orgán se tedy s vyjádřením stěžovatele vypořádal dostatečně. Lze proto uzavřít, že krajský soud posoudil věc správně a stěžovatelovo právo na spravedlivý proces nebylo porušeno.

[38] Z výše popsaných důvodů vyhodnotil Nejvyšší správní soud kasační stížnost proti rozsudku Krajského soudu v Brně v souladu s ustanovením § 110 odst. 1 věta první s. ř. s. jako nedůvodnou a zamítl ji.

IV. Náklady řízení

[39] O nákladech řízení o kasační stížnosti rozhodl Nejvyšší správní soud podle § 60 odst. 1 a 2 s. ř. s. aplikovaného na základě § 120 s. ř. s., podle něhož stěžovatel, který nebyl v řízení úspěšný, nemá právo na náhradu nákladů řízení. Žalovaná sice měla ve věci plný úspěch, nemá však nárok na náhradu nákladů řízení ze zákona proto, že jde o věc důchodového pojištění (§ 60 odst. 2 s. ř. s.).

Poučení: Proti tomuto rozsudku **nejsou** opravné prostředky přípustné.

V Brně dne 5. června 2013

JUDr. Kateřina Šimáčková
předsedkyně senátu